

Nuhi Gashi: Primedbe o nastavi albanskog jezika u dopunskim školama u različitim evropskim zemljama

Nuhi Gashi [Gaši], M.A., bio je nastavnik i direktor škole, zatim nastavnik dopunske škole u Berlinu, a sad je već mnogo godina u Ministarstvu za obrazovanje Republike Kosovo zadužen za albanske dopunske škole u Evropi i na drugim kontinentima. Kroz svoje brojne posete školama i kontakte sa nastavnicima po celom svetu, on savršeno poznaje situaciju u dopunskim školama u različitim zemljama i najbolje može dati uporedni pregled, koji sigurno dobro odslikava i situaciju sa drugim jezičkim grupama. Prenosimo skraćenu verziju originalnog teksta.

Pregled

Albanska nastava jezika zemalja porekla je u ponudi u mnogo zemalja u kojima žive Albanci. Posećuju je pre svega pripadnici novije dijaspori (od 1960-ih godina), ređe i pripadnici ranijih emigracionih talasa. Sve do 1990-ih godina, albanske dopunske škole bile su deo jugoslovenskih dopunskih škola, u kojima je, međutim, albanski često egzistirao u senci (restrikcije sadržaja, veoma ograničena ponuda). Sa jačanjem političkih napetosti koje su kulminirale ratom na Kosovu (1998/99) i proglašenjem nezavisnosti Kosova 2008, razvijeni su još u godinama 1990–95. sopstveni nastavni planovi i nastavna sredstva za nastavu albanskog u dopunskim školama. Istovremeno je broj Albanaca u dijaspori, zbog rata na Kosovu i izbeglica iz Republike Albanije, u toj meri porastao, da trenutno otprilike trećina svih Albanaca živi u migraciji.

Ciljevi albanske nastave u dopunskim školama – prvobitno je to bilo pre svega osiguravanje reintegracije po povratku u domovinu – snažno su se promenili i moguće ih je odrediti na sledeći način:

- Očuvanje kulturnog i jezičkog identiteta porekla i u novoj zemlji.
- Potpora integracije u društvo imigracione zemlje kroz dobro razvijen bikulturalni identitet i interkulturalnu kompetenciju.
- Olakšana integracija u kulturu zemlje porekla u slučaju povratka.

Nastavni planovi, pravni status, broj učenika

Dokumenti koji sa albanske strane definišu ovu nastavu su „Kurikulum za albansku dopunsku nastavu u dijaspori“ (izdanje Ministarstva za obrazovanje Kosova, 2007), 19 priručnika s nastavnim materijalima (po 6 za niži, srednji i viši nivo, tj. nivoe I–III i jedan dodatni za predškolski uzrast, koji su nastali u saradnji sa Pedagoškom visokom školom u Cirihi (PH Zürich) 2010–13), kao i nastavni program i materijali za tri nivoa koji su izdati u Republici Albaniji od 2010–2012.

U imigracionim zemljama, s druge strane, postoje različiti dokumenti o osnovama i okvirnim instrumentima za nastavu u dopunskim školama, koji se uglavnom ograničavaju na opšte principe, oblasti itd. Dokumenti ove vrste razvijeni su, između ostalog, u Švedskoj, Austriji, nekolicini nemačkih saveznih pokrajina i švajcarskih kantona, pri čemu je ciriški Okvirni plan za nastavu maternjeg jezika i kulture (2011) po svemu sudeći najpregnantniji takav instrument. U nekim zemljama su sačinjeni čak i nastavni materijali i udžbenici na albanskom, tako npr. u Švedskoj i Austriji (upor. <http://modersmal.skolverket.se/albanska/>, <http://www.schule-mehrsprachig.at/index.php?id=47>).

U pogledu pravnog statusa dopunskih škola maternjeg jezika u različitim zemljama, uočljiva su brojna različita rešenja. Taj spektar se kreće od manje-više potpunog izostajanja bilo kakvog pravnog rešenja u pogledu jezika i kultura zemalja porekla, sve do eksplicitne i uspele integracije nastave dopunskih škola u školski sistem imigracionih zemalja. U zavisnosti od toga, moguće je u grubom pregledu razlikovati tri organizaciona oblika nastave dopunskih škola:

- Nastava dopunske škole integrisana u školski sistem (npr. Finska, Švedska, neke nemačke savezne pokrajine).
- Delimična integracija (npr. neki kantoni u Švajcarskoj).
- Drugi oblici, npr. ograničenost kooperacije na određene interkulturalne projekte, sve do kompletne samoorganizacije koju vode albanska kulturna i obrazovna udruženja (npr. u Italiji, Grčkoj, Velikoj Britaniji, Belgiji).

Dakle, dok je u nekim državama nastava maternjih jezika potpuno integrisana u školski sistem (uključujući i zapošljavanje i plaćanje nastavnika), gde je ona i predmet pedagoških i lingvističkih studija, drugde to sasvim drugačije izgleda: dopunske škole maternjih jezika se smatraju dobrovoljnom ponudom, njihova organizacija je prepuštena kulturnim i obrazovnim udruženjima određenih jezičkih grupa, te one uglavnom ne mogu dostići profesionalni kvalitet i obračaju se samo ograničenom broju učenika. U tom slučaju su i mogućnosti usavršavanja nastavnika dopunskih škola najčešće minimalne ili uopšte ne postoje, kontakti sa nastavnicima redovnih škola su takođe minimalni, a i status i zadovoljstvo poslom samih nastavnika dopunskih škola je na nezavidnom nivou.

Ipak, treba reći da do sada ni Kosovu ni Albaniji nije pošlo za rukom da ovakvu situaciju poboljšaju bilateralnim dogovorima sa imigracionim zemljama, ili sopstvenom finansijskom potporom dopunskih škola.

Zanimljivo je da se u onim zemljama, u kojima su dopunske škole maternjih jezika integrisane u redovan školski sistem, vidno poboljšao školski uspeh dece i omladine s migracionom pozadinom; to je sigurno posledica bolje integracije i interkulturalne kompetencije. U tom smislu nije slučajno što je na univerzitetima u npr. Švedskoj, Austriji ili Severnoj Rajni-Vestfaliji moguće naći mnogo više Albanaca druge generacije doseljenika [nem., pre svega u Švajcarskoj: Secondos, prim. prev.] nego na onima u Parizu, Briselu, Rimu ili Atini, gde albanske dopunske škole egzistiraju u senci. Nema nikakve sumnje da nastava dopunskih škola može predstavljati veoma važnu pomoć u izgradnji nečije školske karijere.

Prema statističkim podacima Ministarstva za obrazovanje Kosova, oko 30.000 albanskih učenika pohađa nastavu dopunskih škola. To nije više od 2% svih albanskih učenika u dijaspori. Upadljiva je raspodela po zemljama: najveći broj učenika će se naći u Finskoj (integrisana dopunska škola; oko 80%). Slede Švedska (70%), Austrija (50%), Nemačka (10%, sa velikim oscilacijama među saveznim pokrajinama), Švajcarska (skoro 8%) itd.

Ne treba zaboraviti da u mnogim evropskim zemljama, iako je broj Albanaca u njima velik, iz različitih razloga uopšte nema nastave albanskog u ponudi.

Otvoreni problemi

Sa naučne (interkulturalne, didaktičke, lingvističke i psihološke) strane, značaj nastave maternjih jezika u dopunskim školama je neosporan. Ipak, izrada jednog teoretskog fundamenta i upotrebljivih didaktičko-metodičkih uputstava za ovu nastavu je mnogo gde veoma otežana, zbog nesigurnog pravnog statusa (dobrovoljne ponude) i neodgovarajućih uslova u kojima se odvija (pre ili posle redovne nastave, loše plate, malo mogućnosti usavršavanja itd). Tome tre-

ba dodati sve veće opterećivanje kurikuluma redovnih škola novim predmetima i zadacima, kao i borbu za slobodno vreme učenika, koju vode različiti akteri.

Nastava dopunskih škola se, zbog malog broja učenika, često vodi istovremeno za više nivoa, što znači da su grupe u razredu u pogledu uzrasta, jezičke kompetencije, porodične situacije itd. veoma heterogene. Nastavnički rad u takvim razredima je izuzetno zahtevan i traži pripreme i kvalifikacije koje leže van okvira redovnog obrazovanja.

Samo kada nastavnici dopunskih škola imaju konkretnu potporu, bilo iz zemalja porekla ili imigracionih zemalja, i to ne samo institucionalno (bolja integracija u redovni školski sistem, primereno plaćanje itd), nego i u pogledu usavršavanja – npr. u pogledu sticanja i sprovođenja principa individualizovanog, digitalizovanog učenja i učenja kroz igru, samo tada će se nastava maternjeg jezika u dopunskoj školi moći da se potvrdi kao privlačna i važna ponuda.